

Дмитро ВЕДЕНЕСЬВ

доктор історичних наук, професор

Національний університет оборони України

(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8929-9875>

Електронна пошта: zastava67@i.ua

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ МАЙБУТНІМ ОФЦЕРАМ: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЛЬВІВСЬКИХ КОЛЕГ

Минулого року побачив світ і був упроваджений в освітній процес Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (далі – НАСВ) навчальний посібник «Історія озброєння та військової техніки»¹. Це новаторське навчальне видання розробив колектив кафедри історії інституту психологічної підтримки персоналу (начальник кафедри – відомий дослідник історії та теорії інформаційного протистояння, доктор історичних наук, професор, полковник Олесь Куцька). Видання орієнтоване насамперед на здобувачів другого (бакалаврського) рівня вищої освіти за вибірковою дисципліною «Історія озброєння та військової техніки» та здобувачів

¹ Куцька, О., Гулима, О., Сороківська-Обіход, А., Кмін, А., Вознюк, О., Плазова, Т., Казан, Е. & Обіход, М. (2025). *Історія озброєння та військової техніки: короткий курс*. Львів: НАСВ, 307 с.

третього (освітньої-наукового) рівня вищої освіти за вибірковою дисципліною «Історія розвитку озброєння та військової техніки у XX–XXI ст.».

Перш ніж охарактеризувати видання зазначимо, що науково-педагогічний склад НАСВ набув значного досвіду дослідження й викладання історії озброєння та військової техніки. Упродовж грудня 2022 – листопада 2025 рр. у закладі функціонувала кафедра воєнної історії факультету бойового застосування військ (з грудня 2025 р. її функції та дослідницькі напрями передані згаданій кафедрі історії). Працює науково-дослідна лабораторія (воєнно-історичних досліджень) наукового центру сухопутних військ. Воєнно-історична проблематика посідає помітне місце на шпальтах фахового видання «Військово-науковий вісник» (головний редактор – знаний дослідник історії військової авіації, доктор історичних наук, професор кафедри історії Андрій Харук). Щорічно заклад організовує і проводить Міжнародну науково-технічну конференцію «Перспективи розвитку озброєння та військової техніки сухопутних військ»². Запроваджуються, наприклад, і спеціалізовані на вивченні певних високотехнологічних озброєнь наукові заходи – як-от щорічна науково-практична конференція «Безпilotна авіація у сучасній збройній боротьбі» Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба³.

² *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції*. Львів, Україна, 14–15 травня 2025 р. Львів: НАСВ, 2025, 400 с.; Див. також: Веденесєв, Д. (2024). Інституалізація воєнно-історичного дослідження російсько-української війни (у Збройних Силах України). (Ред. В. Ільницький & М. Галів). *Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки*. (Т. II). Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», с. 29–32.

³ Див. наприклад: *Безпilotна авіація у сучасній збройній боротьбі: Тези доповідей другої науково-практичної конференції інженерно-авіаційного факультету Харківського національного універси-*

У 2023–2024 рр. кафедра воєнної історії НАСВ розробила робочу програму навчальної дисципліни «Історія озброєння та військової техніки»⁴ для спеціалізацій «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (за видами Збройних Сил)» та «Військова культурологія», а також «Управління діями підрозділів механізованих військ», «Управління діями підрозділів танкових військ», «Управління діями підрозділів артилерії», «Управління діями інженерних підрозділів військ (сил)», «Озброєння та техніка інженерних військ», «Комплекси, прилади та пристрої артилерійської розвідки», «Системи та пристрої ракетних комплексів».

За задумом розробників, засвоєння дисципліни сприятиме формуванню у військовослужбовців достатнього рівня розуміння форм і способів застосування військ у визначних битвах, війнах та збройних конфліктах, усвідомленню ролі людини і техніки у розвитку способів збройної боротьби. Окрім належного знання власне історії війн і воєнного мистецтва, майбутні офіцери мають розуміти взаємозалежність тактики дій від розвитку озброєння та військової техніки, перспективних напрямів розвитку збройної боротьби сучасності.

Передбачалося, що матеріал навчальної дисципліни дасть змогу збагатити знання здобувачів освіти історичними прикладами практичного застосування родів військ сухопутних військ під час бойових дій, акцентуючи на основних формах збройної боротьби, та водночас сформує підґрунтя для самостійного прогнозування їх розвитку в майбутньому. При цьому тематика навчальних тем курсу та логічна послідовність їх вивчення мала зосереджуватися на сучасних війнах та конфліктах (другої половини ХХ – початку ХХІ ст.) із коротким оглядом періоду давньої та нової історії війн та воєнного мистецтва. Водночас розробники слушно передбачили навчальні настанови щодо впровадження отриманих знань у професійній діяльності офіцера. Була рекомендована і розлога сучасна воєнно-історична, історико-технічна бібліографія.

Варто зазначити, що курс та навчальний посібник стануть у нагоді й іншим вищим військовим закладам освіти. Так, у Національному університеті оборони України з 2024 р. розгорнуто

тету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Харків, Україна, 5 грудня 2024 р. Харків: ХНУПС, 2024, 192 с.

⁴ Куцька, О., Вознюк, О. & Плазова, Т. (2024). *Робоча навчальна програма «Історія озброєння та військової техніки»*. Львів: НАСВ, 48 с.

підготовку фахових військових істориків за освітньо-професійною програмою «Воєнна історія» магістерського рівня вищої освіти (спеціальність К6 Забезпечення військ (сил); спеціалізація – Організація воєнно-історичної роботи у військах (силах); освітня кваліфікація магістр забезпечення військ (сил) з організації воєнно-історичної роботи у військах (силах). Як вибіркова дисципліна слухачам пропонується курс «Історія розвитку озброєння і військової техніки»⁵.

У цілому, розроблення навчально-методичних документів і впровадження самого курсу заклало концептуальну й структурно-логічну основу згаданого навчального посібника у НАСВ. Можна лише погодитися із авторами, що еволюція засобів збройної боротьби, яка спостерігається у сучасних локальних та регіональних конфліктах, зумовлює гостру потребу в систематизації знань про генезис військової техніки та озброєння. Додамо, що важливим, із погляду актуалізації змісту навчання, наближення його до потреб підготовки командних кадрів, видасться ознайомлення здобувачів освіти саме із новітніми військово-технологічними новинками, досвідом їх бойового застосування у триваючій російсько-українській війні. Остання ж являє собою синтез «бронемеханізованих» війн 4-го покоління з окремими елементами війн 6-го покоління (дистанційних, високотехнологічних, що ведуться одночасно у різних середовищах), і спонукає до перегляду багатьох, здавалося б, непорушних уявлень сучасної військової науки і воєнного мистецтва.

Рецензоване видання має логічну будову, що охоплює шлях людства від примітивних засобів ураження до поширення інтелектуальних систем сучасності. Так, розділи 1–2 закладають фундамент розуміння класичної військової справи. Авторам вдалось лаконічно, але змістовно простежити перехід від епохи холодної зброї до революційних змін, спричинених упровадженням пороху та вогнепальних систем. Розділ 3 присвячений бронетанковій техніці, що є критично важливим для розуміння доктрини застосування танкових й механізованих військ у війнах ХХ–

⁵ Освітньо-професійна програма «Воєнна історія» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Київ : НУОУ, 2024. 20 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/project_onp_vi_254_2024_1.pdf; Див. також: Сегеда, С., Веденєєв, Д. & Левченко, С. (2024). *Формування воєнно-наукової історіографії повномасштабної російсько-української війни*. (Ред. А. Киридон). *Війна Росії проти України (лютий 2014 – лютий 2024 рр.)*. *Стратегії репрезентації*. Київ: «Енциклопедичне видавництво», с. 20–26.

XXI століть. Розділи 4–5 висвітлюють історію запальної зброї та засобів масового ураження. Важливо, що автори акцентують увагу не лише на технічних описах, а й на еволюції засобів захисту. Особливу наукову та пізнавальну цінність мають розділи 6–8. Розгляд керованої, високоточної зброї та систем на нових фізичних принципах відповідає вимогам сучасного технологічного укладу. Включення до посібника розділу про автономні дрони та дистанційно керовані апарати є безумовною перевагою видання, оскільки саме ці засоби визначають характер сучасної мережецентричної війни. Водночас до рекомендованої літератури доцільно було б включити численні публікації у відкритих воєнно-наукових періодичних виданнях України, де підвищена увага нині приділяється розвитку безпілотних та роботизованих систем, досвіду їх бойового застосування.

Характерною рисою посібника є свідомо відмова авторів від надмірної деталізації у висвітленні тактико-технічних характеристик окремих зразків озброєння та військової техніки. Натомість основна увага слушно зосереджена на історичній спадковості та закономірностях розвитку військових технологій. Такий підхід дає змогу читачеві зрозуміти, які саме стратегічні та тактичні переваги надавало впровадження нових засобів арміям на полі бою. Автори переконливо демонструють, як технологічні прориви змінювали зміст воєнного мистецтва, характер воєнних кампаній, впливаючи на мобільність, вогневу міць та живучість військ тощо. Звісно, рецензоване видання є радше посібником для загального ознайомлення з еволюцією озброєння та військової техніки, аніж вузькоспеціалізованою технічною літературою, що робить його доступним для широкого кола здобувачів освіти, які вивчають воєнну історію та загальні основи будівництва збройних сил.

Посібник відрізняється чіткістю дефініцій, логічною послідовністю викладу матеріалу та відповідністю навчальним програмам підготовки військових кадрів. Думається, це далеко не остання редакція подібного видання, а співробітники кафедри історії подали корисний науково-методичний зразок підготовки навчальних видань воєнно-історичного циклу.

Окремо необхідно зазначити, що колектив кафедри, по суті, веде системне розроблення й впровадження в освітній процес комплексу ексклюзивних навчальних воєнно-історичних видань, особливістю яких є аналіз воєнного мистецтва, форм і методів ведення бойових дій, повчальних для сучасного командира тактичної ланки бойових

прикладів (епізодів) за досвідом війн і воєнних конфліктів кінця XX – першої чверті XXI століть. У цьому відношенні солідною навчальною розробкою продуктивного кафедрального колективу полковника О. Куцької та інших науковців закладу став посібник «Війни та воєнне мистецтво початку XXI століття»⁶. У ньому піддано воєнно-історичному та військово-спеціальному аналізу кілька десятків війн, конфліктів, їх повчальних епізодів з 1984 до 2022 року включно (включаючи воєнні конфлікти на пострадянському просторі).

Високої оцінки заслуговує навчальний посібник «Ведення бойових дій в особливих умовах (історичні приклади)», який розкриває сучасні вимоги до ведення бойових дій в особливих умовах (географічних, погодних) та містить численні історичні приклади боїв та операцій у населених пунктах, у горах, взимку, вночі, у пустелі, лісі, на узбережжі та при подоланні водної перешкоди. Особливістю викладення матеріалу є поєднання вимог до тактики ведення бою в особливих умовах (перший пункт кожного розділу) та висвітлення різноманітних за видами та способами застосування військ історичних прикладів від Другої світової війни і до першої чверті XXI ст. (другий пункт кожного розділу). Звертає на себе увагу те, що автори поклали в основу праці не тільки наукову літературу, а й вивчили й ввели в обіг солідне коло зарубіжної літератури щодо бойових дій іноземних армій у локальних війнах нашого історичного часу⁷.

Підсумовуючи, варто звернути увагу на те, що плідні результати науково-педагогічної діяльності воєнних істориків Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у царині підготовки навчальної воєнно-історичної літератури наочно демонструють переваги стилю роботи, що поєднує неперервну дослідницьку роботу самих викладачів, оперативне впровадження її результатів в освітній процес, творче розуміння тих сучасних військово-професійних вимог до знань і навичок командира, здобуття яких сприяє адаптоване вивчення історії війн і воєнного мистецтва, інших напрямів воєнно-історичної науки.

Рецензія надійшла 26.01.2026

⁶ Куцька, О., Марченко, Я., Роговський, С. & Казан, Е. (2022). *Війни та воєнне мистецтво початку XXI століття*. Львів: НАСВ, 276 с.

⁷ Ткачук, П., Куцька, О., Роговський, С., Казан, Е. & Волков, М. (2020). *Ведення бойових дій в особливих умовах (історичні приклади)*. Львів: НАСВ, 326 с.